

МУЗЕЙНА ПАНОРАМА СУЧАСНОЇ ВІННИЧЧИНИ

Москвічова Ю. О.

*аспірантка Прикарпатського національного
університету імені В. Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

Важливою складовою процесу духовного відродження України на сучасному етапі є відновлення національної пам'яті народу, всебічне вивчення й усвідомлення кращих надбань попередніх поколінь. Особливу роль у вирішенні цих завдань відіграють музеї, котрі є невичерпним джерелом знань, скарбницею безцінних експонатів.

Музейна мережа Вінницької області налічує 120 установ системи Міністерства культури і туризму України [1]. Із них 23 державного значення і 97 самодіяльних музеїв, 33 з яких мають звання «народний». В музейних колекціях Вінниччини зберігається понад 200 тисяч оригінальних предметів: унікальні історичні та меморіальні речі, численні археологічні, етнографічні, художні колекції, рукописи, документи і друковані видання. Щорічно фонди поповнюються більше 2,5 тис. експонатів.

Метою дослідження є узагальнення існуючих та актуалізація нових напрямів діяльності музеїв Вінницької області періоду незалежності України в контексті збереження традиційної народної культури українців.

Візитівкою Вінниці є *Національний музей-садиба М. І. Пирогова* – великого російського лікаря, педагога й громадського діяча. Музей функціонує з 1947 р., належить до найважливіших об'єктів культурної спадщини України. Експозиція музею розташована у десяти залах і галереї головного корпусу, а також шести кімнатах аптеки. Вона у хронологічній послідовності розкриває життєвий шлях, лікарську, наукову, педагогічну й громадську діяльність вченого. Колекція нараховує 16,5 тис. оригінальних музейних предметів. Тут зберігаються особисті речі Пирогова, фотографії, рукописи, прижиттєві видання його праць, медична література, хірургічні інструменти XIX ст., предмети шпитального й аптечного вжитку, живопис, скульптури, книги, які

розповідають про науковий доробок та життєвий побут господаря.

Державний історико-культурний заповідник «Буша» (с. Буша, Ямпільського району) – видатна археологічна, історична та мистецька пам'ятка, відкрита в 1824 р. місцевим шляхтичем Р. Остоя-Овсяним. На території заповідника знаходяться багат шарове поселення трипільської, скіфської, пеньківської культур та поселення давньоруського часу; висічений в скелі дохристиянський та християнський храм V–XVI ст. з унікальними художніми рельєфами; підземні ходи та залишки оборонної фортеці XVI–XVII ст.; козацьке кладовище XVII–XIX ст.; парк історичної скульптури XX ст.

З 1986 р. на території заповідника проходять Всеукраїнські симпозиуми скульпторів-каменярів «Подільський оберіг», під час проведення яких було створено понад сто унікальних скульптур, більшість з яких розміщена на Замковій горі в парку скульптур. В 2004 р. на території заповідника в старовинній 130-річній хаті був створений музей побуту та етнографії. Тут зберігаються знаряддя праці, посуд, одяг, рушники, скриня, колиска, картини, ікони тощо місцевого українського населення.

З 1918 р. діє *Вінницький обласний краєзнавчий музей*, фондова збірка якого сьогодні нараховує 100 тис. предметів. В основу фондів були покладені зібрання Вінницького повітового земства, Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості, приватні збірки членів Подільського товариства охорони історичних пам'яток. Музей розташований в одній із будівель історико-архітектурного комплексу XVII–XIX ст. «Мури». Колекція постійно поповнювалась з дворянських маєтків і родинних зібрань, сакральних будівель тощо. Сучасна експозиція розташована в 16 залах. 2005 року за проектом львівських архітекторів було здійснено реконструкцію фасаду музею.

Серед понад 7 тис. археологічних предметів – речі доби бронзи та сарматського періоду, виявлені в 1984-1992 рр. у курганному могильнику XV–X ст. до н. е. біля с. Гордіївки Тростянецького району та курганах I ст. н. е. поблизу селищ Порогів, Северинівки та Писарівки Ямпільського району [1].

Близько 3,5 тис. предметів етнографічної колекції дають уявлення про сільський і міський побут народів, що населяли Україну, – українців, поляків, росіян, євреїв та чехів.

В музеї представлені типові зразки українського іконопису: православні ікони XVII ст., «Спас» XVIII ст., твори XIX – початку XX ст. з майстерень Києво-Печерської і Почаївської лавр, Афонського й Ново-Афонського монастирів Росії, старообрядницькі подільські ікони XIX – початку XX ст.

Значну частину фонду становить нумізматична колекція: понад 23 тис. монет із 40 країн від часів античності до сучасності. Колекція срібла складається з побутових, художніх і ритуальних виробів кінця XVII – початку XX ст.

При музеї сьогодні діє «Кабінет етнографії Поділля», видається наукова збірка «Подільська старовина».

З 1993 р. на правах відділу було відкрито «Музей пам'яті воїнів Вінниччини, загиблих в Афганістані». У п'яти її залах розміщені особисті речі загиблих, їхні листи рідним, фотографії, надіслані з Афганістану. Значне місце займають особисті речі: зброя, військоове спорядження, книги.

2011 року відкрилася філія Вінницького обласного краєзнавчого музею під назвою «Історико-меморіальний комплекс пам'яті жертв фашизму» на місці розташування ставки Гітлера «Вервольф». Комплекс складається з двох об'єктів: території самої ставки та братської могили військовополонених і громадян окупованих німцями країн, які будували ставку. На території комплексу розміщені інформаційні стенди, що розповідають про жахи окупації, історію створення ставки, її значення та вплив на події Великої Вітчизняної війни, визволення Вінниччини від німецько-фашистських загарбників. Триває будівництво майданчика з військовою технікою часів Великої Вітчизняної війни, а також музейного павільйону з легких будівельних конструкцій.

Вінницький обласний художній музей – почав своє формування в 1918-1920 рр. як відділ краєзнавчого музею. Основу колекції складали твори мистецтва з приватних зібрань вінницької інтелігенції, заможних верств

населення, а також палаців подільських магнатів – Потоцьких, Щербатових, Грохольських, Чарторийських та ін.

Протягом 1925–1927 рр. колекція поповнювалась цінними музейними предметами – творами відомих художників, виробами декоративно-вжиткового мистецтва. У 1950-х роках збірка художніх творів розширилася завдяки закупкам у колекціонерів і місцевих майстрів. В 1956 р. до музею надходять полотна С. Світославського, М. Сверчкова, М. Ге. За заповітом академіка М. Гудзія, в 1966 році музею було передано твори видатних художників кінця ХІХ–початку ХХ століть – К. Коровіна, М. Несторова, М. Горюшкіна-Сорокопудова та інших майстрів пензля цієї доби.

З 1987 р. відділ стає самостійним музеєм художнього профілю. 1993 р. у відремонтованій будівлі на території архітектурної пам'ятки ХVІІ–ХVІІІ ст. Мури було відкрито першу постійно діючу експозицію музею, яка налічувала близько 100 експонатів. В плані пошуку інноваційних форм просвітницької діяльності музею, був відкритий Салон мистецтв, який став центром популяризації живопису, музики, слова. Як продовження результативної діяльності Салону мистецтв у лютому 2009 р. відкрився «Молодіжний Арт-Салон», головна мета якого – плідна співпраця виключно з молоддю.

Восени 2004 року відбулася реекспозиція картинної галереї музею. Нова експозиція музею являє собою єдиний експозиційний простір з шести залів, демонструє відвідувачам близько 300 експонатів, презентуючи вражаючу панораму художнього, історичного минулого й сьогодення регіону.

Сьогодні музею належать твори живопису Т. Ромбоутса, Ф. Воувермана, Й. Б. Лампі – старшого, Г. Гольпейна, М. Баччіареллі, Л. Майє, Я. Сімона, Ю. Сімлера, М. Квадаля, О. Росліна, К. Брюллова, В. Тропініна, М. Ге, Ю. Репіна, М. Несторова, В. Полєнова, Я. Засідателя, М. Глуценка, С. Шишка, М. Холодного, Ф. Коновалюка. Істотну частину збірки складає графіка ХVІІІ–ХХ ст., репрезентована творами Ж.-П. Норблена, О. Орловського, К. Тінті, Д. Вольпато, Н. Орди, К. Трутовського, В. Касіяна, Г. Якутовича. Значними є музейні колекції народного декоративно-ужиткового мистецтва (вишивка,

ткацтво, кераміка, писанка, витинанка, різьбярство, гута, розпис), станкового народного живопису, народної ікони.

На правах філії з 2005 р. існує *Музей гончарного мистецтва імені О. Г. Луцишина*. Він розкриває творчу спадщину подільського гончара (1922-2001), майстра народної скульптури (комини, декоративні таріли, панно, вази, іграшки та дрібну пластику, покритишки, куманці, кварта, глечики, скульптурні композиції), продовжувача кращих традицій школи кришинецької кераміки (Тулчинський район). Вінницькі майстри народної творчості влаштовують майстер-класи з гончарства, вишивки, писанкарства, лозоплетіння. В помешканні родини Луцишиних збережено інтер'єр, що був за життя господаря. З 2007 р. на базі музею відбуваються щорічні «Пленери гончарів». Майстри гончарної справи, а також кераміки представляють на пленері гончарні осередки Вінниці та Вінницької області. Роботи, виготовлені учасниками заходу, традиційно залишаються в музеї, стають експонатами звітних виставок.

Щорічно у Вінницькому обласному художньому музеї проводиться фестиваль «Українська писанка». У ньому бере участь все більша кількість учасників – етнографів, фольклористів, народних майстрів, а також студенти навчальних закладів Вінничини. Володіючи надзвичайно багатою колекцією творів мистецтва, музей працює над розширенням своєї участі в значних загальноукраїнських виставкових проектах, таких, як «Свята Русь-Україна», «Великі українці» та ін.

Вінницький літературно-меморіальний музей М. М. Коцюбинського присвячений діяльності видатного українського прозаїка (1864–1913), відкритий 1927 р. в хаті, де народився письменник. За роки існування музею він став справжньою «літературою Меккою» – тут бували видатні діячі українського письменства П. Тичина, В. Сосюра, М. Рильський, П. Филипович, О. Гончар, І. Стаднюк та інші.

Особливу цінність музейної колекції становлять оригінали документів про життя і творчість літератора. Гордістю музею є малюнки О. Кульчицької до

повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків», картини М. Бурачека, графіка В. Сільвестрова, М. Жука, Г. Якутовича, В. Касіяна, І. Їжакевича, скульптури І. Гончара, Ф. Коцюбинського. Досить повно представлені вишивка, кераміка, ткацтво, предмети побуту Поділля, Гуцульщини, Молдови – тих місць, де бував і які оспівував письменник.

Музей П. І. Чайковського і Н. Ф. фон Мекк (сmt. Браїлів, Жмеринського району) – заснований 1979 р. З 1990 р. тут було відкрито нову експозицію матеріалів. Колекція нараховує майже 2 тис. предметів. Привертає увагу відвідувачів «кімната-ліхтарик» – робочий кабінет Н. фон Мекк і П. Чайковського, експозиція якого розповідає про життя і творчість генія музики. Зала «Музична бібліотека Н. фон Мекк» – це унікальна колекція нотних видань провідних нотовидавничих фірм Росії і України ХІХ ст.: Ф. Стеловського, П. Юргенсона, В. Бесселя, М. Бернарда, Л. Ідзіковського та ін., які використовував П. Чайковський. В музеї зберігається також тритомне видання листування П. Чайковського та Н. фон Мекк.

В 1991–2002 рр. до річниць від дня народження П. І. Чайковського музей влаштовував щорічні травневі свята «Спогад про дороге місце» за участю відомих музикантів-виконавців з Вінниці, Києва, Львова. З 1993 року Вінницька обласна філармонія проводить Міжнародний фестиваль класичної музики імені П. І. Чайковського та Н. Ф. фон Мекк. Окремі камерні концерти фестивалю відбуваються у музеї.

Одним з важливих культурно-мистецьких осередків Вінничини став *Музей М. Д. Леонтовича* (с. Марківка, Теплицького району, Вінницької області), відкритий 1977 р. до 100-ліття з дня народження відомого українського композитора, хорового диригента, педагога, громадського діяча Миколи Дмитровича Леонтовича (1877–1921). Збір матеріалів провів викладач Вінницького державного педагогічного інституту А. Ф. Завальнюк. Експозиція музею складається з чотирьох розділів: «Життєвий та творчий шлях М. Леонтовича», «Увічнення пам'яті композитора», «Меморіальна кімната Леонтовича», «Микола Леонтович і сучасність». За період десятилітніх

пошуків, в т.ч. періоду незалежності України, А.Ф. Завальнюку вдалося зібрати для експозиції рідкісні матеріали: оригінальні рукописи Леонтовича «Козака несуть», «Ой сів-поїхав», факсимільні відбитки рукописів всесвітньо відомих «Щедрика», «Дударика» та ін., рідкісні світлини родини композитора, Тульчинської капели, створеної М. Леонтовичем, з її керівником у 30-ті роки – фольклористом і композитором Р. Скалецьким [2].

У музеї зібрані майже всі видання творів М. Леонтовича, які виходили в різні роки в Україні та за кордоном, зокрема, рідкісні видання львівських товариств 1922–1924 рр. «Боян» і «Бандурист» з автографами Ф. Колеси та М. Колеси.

У музеї представлена повна колекція наукових праць, монографій про М. Д. Леонтовича, видання нот, автографи. На базі музею працює клуб «Юні шанувальники музики», проводяться конкурси хорової музики, концерти.

Таким чином, діяльність музейних закладів сучасної Вінниччини проводиться в різних напрямках просвітницької роботи: науково-дослідної, експозиційної, виставкової, фондової, культурно-освітньої, методичної, організаційно-господарської. Працівники музеїв приймають відвідувачів, проводять екскурсії, організовують виставки, вернісажі, мистецькі пленери, проводять науково-практичні конференції, засідання круглих столів, олімпіади, вікторини, конкурси; постійно співпрацюють із закладами культури й освіти, науковими установами, колекціонерами та окремими громадянами. За період незалежності музеї Вінниччини активізували свою діяльність за напрямками повернення історичної пам'яті, відродження забутих народних музичних, обрядових та декоративно-ужиткових традицій, співпраці з мистецькими організаціями у координуванні регіональних і всеукраїнських заходів.

1. Вінниччина музейна : довідник. – Вінниця : Вінницький обласний краєзнавчий музей, 2008. – 91 с.

2. Завальнюк А. Ф. Микола Леонтович. Дослідження, документи, листи. До 125-річчя від дня народження / А. Ф. Завальнюк. – Вінниця : «Поділля-2000», 2002. – 256 с.